

ความน่า

จำได้ว่าตอนเด็ก ๆ เคยอ่านหนังสือสังข์ทอง (บทละครนอก) พบข้อความว่า “เจ้าเงาะนอนถอนหนวดสวด *สุบิน*” ซึ่งจะไม่เข้าใจว่า *สุบิน* คืออะไร แต่ก็นึกเห็นภาพเจ้าเงาะว่าคงเป็นสุขและเพลิดเพลินทีเดียว ครั้นเมื่อได้รับหนังสือ *สุบินล้านวนเก่า* วรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราช⁽¹⁾ จากอาจารย์ชวน เพชรแก้ว แห่งวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช (ซึ่งเป็นผู้เขียนคำนำเสนอด้วย) จึงได้ทราบว่าเป็นเมืองนครศรีธรรมราชที่มีหนังสือสำหรับสวดและอ่านชื่อ *สุบิน* แต่งเป็นคำกาพย์ สำหรับเด็กเริ่มเรียน (ทำนองเดียวกับกาพย์พระไชยสุริยาของสุนทรภู่) แพร่หลายมาตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นตาแล้ว (ในสมัยที่ยังเรียนหนังสือกับพระและยังไม่มีโรงเรียน) ที่มาของวรรณกรรมเรื่องนี้ ซึ่งมีอยู่หลายสำนวนยังไม่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน ว่าต้นเค้าเรื่องมาจากที่ใด ปรากฏว่ามี *สุบิน* สำนวนภาคกลาง เช่น จังหวัดชลบุรีด้วย เชื่อกันว่า *สุบิน* ที่เก่าแก่ที่สุดคงจะอยู่ในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่มีต้นฉบับเหลืออยู่ ต้นเค้าของเรื่อง*สุบิน*นี้ คงจะเป็นนิทาน ส่วนจะมาจากภิกษุใดเองหรือที่อื่นใดนั้น ผู้เขียนไม่มีความรู้และข้อมูลพอที่จะวินิจฉัยได้ แต่ก็มีข้อสันนิษฐานใจศึกษา เพื่อทำความเข้าใจ เนื้อหา และบทบาทของวรรณกรรมเรื่องนี้ โดยไม่จำเป็นต้องค้นหาที่มาของเรื่องเสียก่อน เพราะอาจจะทำให้ต้องรอต่อไปโดยไม่จำเป็น

เท่าใดนัก ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าไม่ว่าผู้ประพันธ์จะคิดโครงเรื่องเองหรือไม่ก็ตาม การแต่งวรรณกรรมแต่ละเรื่องแต่ละสำนวนย่อมผ่านการกลั่นกรองด้วยทัศนะความเชื่อตลอดจนค่านิยมของผู้ประพันธ์ทุกครั้ง ยิ่งผู้ประพันธ์มิได้ผูกเรื่องขึ้นเอง ก็ยังนำเสนอใจว่าเหตุใดเขาจึงเลือกนำเรื่องนั้นมาแต่งขึ้นใหม่ เขาตีความหมายเรื่องนั้นด้วยทัศนะเดิม หรือทัศนะใหม่ เพราะเหตุใด ใครเป็นผู้สืบทองานของเขาและได้รับผลกระทบจากงานของเขามากน้อยเพียงไร เหล่านี้คือสิ่งที่พึงค้นหาและอาจหาคำตอบได้

สิ่งที่ผู้เขียนสนใจเป็นประการแรก เมื่ออ่าน *สุบิน* สำนวนนี้จบลงอย่างคร่าว ๆ ก็คือวรรณกรรมเรื่องนี้มีความคิดหลักคือ อานิสงส์ของการบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา นึกคิดว่าทั้ง ๆ ที่เมืองไทยเป็นเมืองที่คนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามาช้านานแล้ว เมืองนคราก็เป็นเมืองสำคัญที่มีประจักษ์พยานของความเจริญแห่งพุทธศาสนาแต่โบราณเก่าแก่ถึงก่อนสมัยสุโขทัย การอานิสงส์ของการบวชจะมีจุดหมายใดเป็นพิเศษหรือไม่ ผู้ประพันธ์ ซึ่งกล่าวว่าเป็น พระครูวินัยธร วิชาชนา (ปัจจุบันอยู่ที่ตำบลนา อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช) ซึ่งเป็นคนสมัยต้นรัตนโกสินทร์แสดงแนวคิดที่สัมพันธ์กับแนวคิดของสังคม (โดยเฉพาะชาวบ้าน) อย่างไรบ้างหรือไม่ ในขั้นแรกนี้ จะกล่าวถึงเรื่องย่อ และข้อสังเกตบางประการก่อน

บทวิจารณ์ สังข์ทอง ๑ ล้านวน เก่า

วรรณกรรมของกวีชาวเมือง
นครศรีธรรมราช

ดวงมน จิตรจำนงค์

เนื้อเรื่องโดยย่อ

หากอ่านเอาเรื่อง ก็จะจับใจความได้ว่า ในหมู่บ้านหนึ่งใกล้เมืองสาวัตถี ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพพราน มีพรานผู้หนึ่งดำรงชีวิตอย่างเชื่องช้ากับภรรยา ชื่อ สุกาคี ต่อมาได้กลายเป็นผู้มั่งคั่ง เพราะได้รับตำแหน่งนายบ้านให้คุมไพร่พลและส่งส่วยเนื้อหนังเขาสัตว์ป่ามาถวาย ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงในวันหนึ่งได้เข้าปล่าสัตว์หาของถวายเป็นพิเศษ ได้รับความดีความชอบเลื่อนยศเป็นพระยา แต่ภายหลังก็ล้มป่วยลงจนถึงแก่กรรมด้วยเหตุที่นำสัตว์ติดชีวิตไว้มาก นางสุกาคีนั้นเมื่อสามีสิ้นชีวิตลงทรัพย์สมบัติก็กระจัดพลัดพราย ถูกลักขโมย ลิ่นเนื้อประดาตัว ญาติมิตรบริวารเอาตัวหนีจาก ต้องเก็บผักหัก ฟินเลี้ยงตัว ฝ่ายสุบินกุมารบุตรชายคนเดียว อายุ 7 ปีเศษ ซึ่งมีใจฝักใฝ่ในทางธรรมก็ได้บรรพชาเป็นสามเณร ทั้ง ๆ ที่มารดาไม่เห็นด้วย และโกรธมาก เพราะอยากให้เจริญรอยตามบิดา วันหนึ่งนางสุกาคีเข้าป่าหาฟืน นอนพักหลับไป ยมบาลนำวิญญูญาณสู่รศ เมื่อจะถูกลงโทษ นางเห็นเปลวไฟนรกเหมือนสีจิวรลุก มีใจนึกถึงอานิสงส์ของการบวชจึงหันอัน ตระย ก่อนกลับคืนโลกมนุษย์ พยายามได้ให้นางเห็นสภาพนรกอย่างละเอียดเพื่อมาเล่าแก่ผู้คนที่ให้เกรงบาปกรรม ซึ่งก็ได้ผลสมความมุ่งหมายนั้น คือพวกชาวบ้านพากันทำบุญกุศล เพราะกลัวตกนรก ส่วนนางสุกาคี ก็ได้บวชชและได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสาวัตถี

ซึ่งได้อินข่าวเลื่องลือถึงถึงที่นางได้พบเห็นมา และทำให้พระองค์เลื่อมใสในบุญกุศลถึงกับรับอุปสมบทให้สามเณรสุบิน ซึ่งตั้งใจอุทิศส่วนกุศลให้เปรีตพรานผู้บิดาซึ่งล่วงลับไปแล้ว จนพ้นจากนรกเป็นเทพบุตรบรมสวรรค์ หายที่สุดนางซึ่งสุกาคีก็ถึงแก่กรรม และได้ไปเกิดเป็นมเหสีของเทพบุตรผู้สามีในชาติที่แล้ว เป็นอันจบเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้สรุปแนวคิดทำนอง "นิทานเรื่องนิตถอนให้รู้ไว้" ไว้ดังนี้

นี่แหละคนทั้งหลาย จะสืบสายกุลบุตรไป จะได้เล่าเรียนธรรม อย่างองค์ทนต์พุทธา อศลาตั้งความเพียร เล่าเรียนหนังสือใหญ่ บวชตัวโปรดเผ่าปราวณ บุญเจ้าได้เพิ่มพูน	พึงจำไว้สั่งสอนใจ ครั้นเติบโตใหญ่ไว้ไว้ควา โปรดพ่อแม่ญาติกา พระสุบินผู้เลิศไกร เรียนจบสิ้นทั้งขอมไทย รู้อรธแปลงจบบริบูรณ์ พวกห้องพุลเนลาทสุญ วงศ์ประยูรได้โสตา
--	---

(1) ข้อความจาก *กุสิน* ส่วนแรก ในบทความนี้คัดจาก *กุสินส่วนแรก* วรรณกรรมของกริชาวเมืองนครศรีธรรมราช (ชุดวรรณกรรมมิกะได้อันดับ 1) (นครศรีธรรมราช : วิทยาจารย์ นครศรีธรรมราช, 2520)

ความคิดของวรรณกรรมเรื่องนี้ มีความสอดคล้องกับความเชื่อของชาวบ้าน

แต่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง
พื้นฐานวิธีคิดที่ไม่ขึ้นกับเหตุผลและค่อนข้างเลื่อนลอย
นอกจากนี้ การเน้นบางอย่างที่เป็นส่วนประกอบ
โดยเกือบไม่ได้พูดถึงแก่นหรือสาระของพุทธธรรม
ก็ทำให้แก่นหรือสาระนั้นเลื่อนไป

ข้อสังเกตขั้นต้น

ในขั้นต้นนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงข้อสังเกตบางประการเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไป

1. ผู้ประพันธ์มุ่งปลูกฝังทัศนะและทางปฏิบัติ แก่ชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งนี้เป็นการแสดงบทบาทของพระภิกษุในแง่การสร้างศรัทธาเพื่อค้ำจุนสถาบันศาสนาและให้ความรู้ความเห็นอันเหมาะสมแก่ผู้ครองเรือน โดยนำเรื่องที่เล่ากันอยู่แล้วมาแต่งเติม เห็นได้จากคำออกตัวท้ายเรื่องว่า ได้เรื่องมาจากนอกเขา (คือบริเวณที่เป็นอำเภอฉวาง ในปัจจุบัน) นำมาแต่ง "ทำคำขอมได้" ด้วยความรู้ในทางประพันธ์ แต่ครั้งจะไม่ทำก็ "จะซัดใจแก่ลูกหลาน" เห็นได้ว่าเป็นการแต่งเพื่อสนองความต้องการของชาวบ้านทั่วไปด้วย โดยได้รับความเชื่อถือไว้วางใจไม่น้อย

2. แนวทางและทัศนะที่ผู้ประพันธ์แสดงไว้ น่าจะมีไขว่แนวทางและทัศนะแปลกใหม่ไปจากที่ปรากฏอยู่แล้วในสังคมไทยทั่วไป แต่เป็นการสืบทอดความเชื่อของชาวพุทธแบบชาวบ้าน ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากพุทธปรัชญาได้ในหลายประการ ซึ่งจะได้อธิบายภายหลัง

3. อาจเป็นเพราะแม่หนังสือนี้ จะเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้ใหญ่ แต่มุ่งให้เด็กเริ่มเรียนให้หัดอ่าน ผู้ประพันธ์จึงดำเนินเรื่องในลักษณะนิทานใช้ลีลาง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนแสดงความคิดตรงไปตรงมา เห็นได้ว่าใช้ชื่อเมืองสวรรค์ ซึ่งมักปรากฏในนิทานสมัยก่อนเช่น ภาพพระไชยสุริยา การกล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งสร้างความตื่นใจให้กับจินตนาการของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นตอนที่เทวดาบันดาลให้พรานได้พบโควิเศษจนได้ลาไปถวายหรือตอนที่นางสุภาณีได้ไปเห็นสภาพนรก แต่หากจะใช้เหตุผลเข้าจับ บางตอนที่ดูง่ายตายรวดเร็วเกินไปจนไม่สมจริง เช่น ความพิณาศของทรัพย์สินของนางสุภาณี เป็นต้น

4. ด้วยลักษณะในข้อ 3 การคลี่คลายปมปัญหาหรือความขัดแย้ง (Conflict) ในเรื่อง คือ ความขัดแย้งระหว่างบุญกับบาป ทางธรรมกับทางโลก จึงดูเกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ ด้วยการมองปัญหาในแง่เดียว หรือมองด้วยความคิดที่ลงตัวเข้ารูปแล้ว โดยไม่มีการตั้งคำถาม เช่น ทำไมชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น จึงเลือกประกอบอาชีพพรานโดยไม่ทำอาชีพอื่น (มีเหตุผลทางสิ่งแวดล้อมและสภาวะทางธรรมชาติอย่างไร หรือไม่เช่น ภูมิประเทศเป็นปัญหาหรือทำเกษตรกรรมไม่ได้ผล) หรือสุบินกุมารมีทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างไร ในการช่วยเหลือแม่ซึ่งตกยากเข็ญใจ ทำไมการบวชเป็นสามเณรจึงต้องกระทำอย่างเร่งด่วนเช่นนั้น การเน้นอันธพาลของการบวชดูเป็นเรื่องปฏิหาริย์ ว่าบุญของผู้หนึ่งอาจล้างบาปให้ผู้อื่นหนึ่งได้ โดยไม่ได้อธิบายว่าผู้มีบาปนั้นจะต้องมีดวงตาเห็นธรรมจนเกิดปัญญาที่แท้จริงอย่างไร การทำดีหรือชั่วจึงแสดงออกที่การกระทำมากกว่าที่จิตใจหรือเจตนา ในด้านการปฏิบัติเห็นได้ว่าน้ำหนักของการทำบุญจะถูกเน้นมากเป็นพิเศษด้วยรายละเอียดของพิธีกรรมในขณะที่การเว้นจากบาป ซึ่งกระทำได้ยาก ต้องใช้ความตั้งใจมั่นและความสามารถบังคับควบคุมตัวเองนั้น จะกล่าวไว้อย่างรวบรัด ผลบุญจะปรากฏให้เห็นได้ทันที เช่น ตอนที่นางสุภาณีเล่าเรื่องนรกให้เพื่อนบ้านฟัง ได้กล่าวว่านางนั้นถูก

เขาทอดเข้าหม้อไฟ	ไม่มีใครจะช่วยตน
เดชะด้วยกุศล	เจ้าสุบินบวชเป็นชี
จึงผูกประทุมทอง	มารบรองไว้ด้วยดี
หม้อเหล็กต้มวารี	แดกระยาคือผงทราย
ทำบุญประเสริฐนัก	เห็นประจักษ์พ้นความตาย
พี่น้องเราทั้งหลาย	พึงจำหมายสืบสืบไป

การเน้นเรื่องทำบุญจึงปรากฏเมื่อพวกเขาพบกัน "สะคุ้งกลิ่นกัณฑ์" และ "ชวนกันหมั่นทำบุญเชื่อในคุณพระศาสนา" โดย "ให้ทานถือศีลา" และวันพระเขาละการ
 ขวนลูกหลานและเมียผัว
 มีมือถือดอกบัว
 สูโรงธรรมเป็นอัตรา

ซึ่งชวนให้คิดว่า การถือศีล คือ เว้นจากการทำชั่ว นั้น จะต้องทำมากน้อยเพียงไร ถ้าถืออย่างเคร่งครัด มิต้องเปลี่ยนอาชีพ หรือว่าบุญมีอำนาจล้างบาปได้ จึงอาจจะยังทำบาปได้บ้าง โดยแท้จริงแล้วผู้ศึกษาพุทธธรรม ย่อมยืนยันได้ว่า พุทธศาสนานั่นดวงตาเห็นธรรมของผู้ปฏิบัติว่า ปฏิบัติเพื่อความสะดวก สว่าง สงบ แห่งปัญหา เพื่อจัดอิริยาบถมากกว่าปฏิบัติเพราะเกรงกลัวการลงโทษจากอำนาจเหนือธรรมชาติอันลึกลับหรือเพื่อหวังผลตอบแทนที่ลางสักการ แต่ตนทั่วไปมักมองแต่เพียงว่า ทำบุญแล้วได้ขึ้นสวรรค์ หรือทำบุญเพื่อตอบแทนผู้มีคุณ จริงอยู่อาจจะให้ผลคือสังคมสงบสุขเพราะคนทำชื่อน้อยลง แต่ก็ไม่เสมอไปเพราะคนส่วนใหญ่ ยังทำบุญด้วยความโลภ เช่นหวังบุญมากต่องทำบุญกับพระ แต่ขาดความเห็นอกเห็นใจผู้ตกทุกข์ได้ยาก เพราะเชื่อว่าคนเหล่านั้นทำบาปมาก่อน ผลกรรมจึงตามสนองในชาตินี้เหล่านี้ เป็นต้น

ในเรื่องสภินิสานวนที่พิจารณาอยู่นี้ จะเห็นว่าอาชีพพราน ซึ่งทำให้ถึงตกนรกทุกข์ยาวนานเป็นปรตานั้น ก็เป็นอาชีพที่มีดีให้ความสมบูรณ์พูนสุขแก่ผู้ประกอบอาชีพนี้ เว้นไว้แต่จะได้รับอุปถัมภ์จากกษัตริย์ในการที่ได้มีส่วนสร้างเสริมอำนาจรัฐ เช่น กรณีพรานผู้บิดาของสุบิน แต่เหตุใดเล่าชาวบ้านเหล่านั้นจึงยึดถืออาชีพนี้สืบต่อกันมา จะกล่าวว่าเขามีจิตใจศรัทธาในบุญก็คงไม่ใช่ นอกเหนือจากเหตุผลทางด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว ส่วนหนึ่งที่ทำให้พวกเขายึดถืออาชีพนี้ ก็น่าจะเป็นเพราะหวังโอกาสหรือวาสนาที่จะได้รับการค้าจุนจากรัฐ ถ้าปะเหมาะเคราะห์ดีได้คุมคนล่าเนื้อส่งส่วยให้หลวงก็อาจได้เป็นขุนนาง เช่นที่กล่าวไว้ในกรณีของพรานบิดาของสุบินว่า

ด้วยเดชพระเป็นเจ้า	ปิ่นปกเกล้าพันโทษโทษ์
พาตัวมิ่งมีครัน	ทรัพย์เงินทองของใช้สอย
มีทาสข้าหญิงชาย	ทั้งโคควายนับด้วยร้อย
มีข้าวก็ไม่น้อย	นับหมื่นแสนแน่นหึ่งฉาง
และยัง	

จำเรียมยศฐานัน	คนนับหน้าทุกถิ่นฐาน
เขาเรียกเจ้าขุนพราน	เดินค้อมกราบเกรงหน้าใจ

การอุปถัมภ์ของพระราชามีความสำคัญถึงเพียงนี้ น่าจะเป็นเพราะการ

ตั้งเนื้อตั้งตัวของคนสามัญเป็นไปได้อย่างเย็น เมื่อได้ดิบได้ดีแล้ว "เจ้าขุนพราน" จึงกล่าวว่

พ่อแม่มีคุณเล่า	ปมเฝ้าคุณราชา
ปลูกเลี้ยงปกเกล้า	ได้ความสุขเป็นโกฏิแสน
มีศักดิ์มีไพร่ป่า	มีอยู่ข้าวและแก้วนวน
ใครใครบ่ดูแล	ย่อมเกรงกลัวทุกแห่งหน
คนชังไปทั้งอัน	เจ้าแผ่นดินไม่ชังคน
ประเสริฐเป็นมรรคผล	ความทุกข์ภัยไม่เคืองครี

ความก้าวหน้าในชีวิตขุนนาง นอกจากขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายแล้ว ยังเนื่องจากการตอบแทนคุณเป็นพิเศษด้วย ดังเห็นจากพรานผู้ปราศุบิณพยายามเสาะหาของวิเศษถวายเพื่อ "เอาความชอบตอบแทนคุณ" ดูเหมือนว่า "เอาความชอบ" และ "ตอบแทนคุณ" สองประการนี้จะเกี่ยวพันกันอย่างแน่นแฟ้นทีเดียว

นางสนใจว่าบุคคลที่ "คนชังไปทั้งอัน" นั้นจะเป็นเพราะเหตุใด และบุคคลนั้นเหตุใดจึงสามารถทำให้ "เจ้าแผ่นดิน" รักใคร่ได้ เมื่อ "เจ้าขุนพราน" หาของวิเศษไปถวายได้ ก็ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยา ถึงตอนนี้ ผู้ประพันธ์ได้ชี้ว่า

ด้วยบุญพาสมา	เงินทองข้าวปลา	บริบูรณครบครัน
ทั้งบุตรภรรยา	พร้อมน้ำใจกัน	เป็นสุขทุกวัน
ถึงแม้จะทำความเข้าใจได้ว่า "บุญพาสมา" ในความข้างต้น มีความหมายแบบชาวบ้านทั่วไป มิใช่คำแสดงพุทธปรัชญา แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นเรื่องของโชคลาภอย่างหนึ่งเท่านั้น เพราะเมื่อพระยาพรานถึงแก่กรรมลง ทุกข์ของนางสุภาศรีผู้ภรรยาก็คือ		
อนึ่งส่วยมั่งสา	หนังสือและงากระป๋	
ส่งสิ้นขาดแล้วหรือ	ยังเกินค้างลักเท่าใด	
บัญชีก็ยังมีอยู่	เมียไม่รู้ว่าจะไร	
ลูกเจ้าไม่เข้าใจ	ยังน้อยนักไม่ถึงความ	
เขาจะเกาะเมียภายหลัง	ชาวพระคลังจะไต่ถาม	
จนเสียในกลางสนาม	เสียเงินทองได้ความอาย	

การให้ความสำคัญแก่ผู้ปกครองรัฐเช่นนี้ แม้จะเป็นเรื่องนิทานก็จะมีเค้าความเชื่อจากสังคมไทยสมัยก่อนอยู่มาก ผู้ประพันธ์ได้กล่าวไว้ในตอนต้นเรื่องว่าพระเจ้ากรุงสุวาทิตีนั้น คือ พระโพธิสัตว์ คตินี้เป็นความคิดเก่าแก่เกี่ยวกับผู้ปกครอง ที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ดังข้อความซึ่งกล่าวถึงเริ่มแรกที่จะมีกษัตริย์ว่าคนทั้งหลายเกิดวิวาทกันไม่มีผู้ใดว่ากล่าวตัดสิน "...จึงไปไหว้พระโพธิสัตว์เจ้าขอให้ท่าน ผู้เป็นเจ้าเป็นจอมแก่ผู้ข้าว เขาจึงอภิเสกพระโพธิสัตว์เจ้าให้เป็นพระญาติด้วยชื่อ 3 ชื่อ ๆ หนึ่งในมหาสมมติราช อนึ่งชื่อขัตติยะ อนึ่งชื่อราชา"

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของพระโพธิสัตว์ คือ พระเจ้ากรุงสุวาทิตีในเรื่องนี้ก็ไม่มื่ออะไรเด่นในทางธรรม เมื่อนางสุภาศรีเล่าเรื่องนรกถวาย ก็เกิดปฏิกริยาเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ คือ

พระทัยปลงอนิจจา	ยกพระหัตถ์สาธุการ
ท้าวสะอึกกลัวแก่กรรม	ใครบ่าเพ็ญในศีลทาน

การสะอึกกลัวบาปกรรม และต้องการนำบุญบุญในที่นี้ เห็นได้วาเน้นประการหลังมากกว่าที่จะได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิม เช่น ไม่ปรากฏว่ามีประกาศยกเลิกการส่งส่วยเนื้อเขาสัตว์ แต่ที่แสดงทันทีต่อจากที่ได้ฟังนางสุภาศรีก็คือการประกาศจะรับบวชให้สามเณรสุน ซึ่งเมื่อถึงเวลานั้นผู้ประพันธ์ได้เน้นการสมโภชและพิธีบวชว่าใหญ่โตน่าชื่นชมเพียงไร แต่น่าสังเกตว่าเหตุผลที่พระเจ้ากรุงสุวาทิตีรับสามเณรสุนเป็นนาคหลวงครั้งนั้นนอกจากเพื่อสร้างกุศล (เพื่อล้างบาป?) แล้ว ก็เนื่องจากเหตุผลทางด้านกรปกครองด้วยเหมือนกัน ดังที่ทรงปรารภว่า

อนึ่งเอ็นดู	บิดาเจ้ากู	เมื่อยังเป็นคน
กล้าหาญการศึก	มีชัยทุกหน	ตราบเท่าสิ้นชนม์
แม้ยังแต่บุตร	น้ำจิตบริสุทธิ์	จะเป็นพระสมิ
จะแต่งการบวช	อวดชาวสาวดี	มิให้เสียที่
		ความชอบหนัก

อันที่จริงผู้เฝ้านางธรรมในลักษณะพระโพธิสัตว์ในเรื่องนี้ น่าจะได้แก่สุบินกุมารนั่นเอง เพราะถึงจะเกิดในครอบครัวและหมู่บ้านพรานก็กลับมีใจกุศล ผิดจากคนอื่น ๆ น่าเสียดายที่ผู้ประพันธ์มิได้ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะอะไร ครีทรานในศาสนาถึงขึ้นบวชเรียนของสุบินกุมารอายุ 7 ปี 4 เดือน จึงดูเหมือนเกิดขึ้นเอง โดยไม่ใช่การเรี่ยรู้จากประสบการณ์ในชีวิต แม้ว่าอย่างกับแม่ว่ากลัวโทษจากบาปถึงต้องคนรัก แต่ก็ยังไม่เห็นประจักษ์ด้วยตัวเองว่าจะได้รับผลเช่นนั้นจริงหรือไม่ จึงดูเป็นการกล่าวตามความเชื่อที่มีอยู่แล้วในสังคม ส่วนประโยชน์ของการบวชเรียนคือการแทนคุณแม่ซึ่งสุบินบอกว่า "แทนคุณมารดา คำข้าวน้ำนม เขียวแม่ชื่นชม ในผลศีลทาน ก็เห็นไม่ขัดนักว่าทำไมจึงรู้สึกมั่นใจว่าการบวชเรียนเป็นการแทนคุณ อย่างไรก็ตามผู้ประพันธ์ได้ชี้เน้นว่าแม่จงตั้งใจ บวชตัวลูกไว้ใน สำนักอาจารย์ แม้อายมิไป สู่ห้องนรกนาค จะได้อิฉาน รุ่งเรืองเมืองสวรรค์ เกิดชาติใดใด ไม่เป็นเชษฐใจ เหมือนอยู่ทุกวัน แม่จักมีทรัพย์สิน นับโกฏิอนันต์ ทั้งหัวเพชรพรรณ ข้างม้าข้ามคน

เราอาจทำความเข้าใจได้ว่า การเน้นผลตอบแทนทางวัตถุเป็นสิ่งที่ดีสอดคล้องกับความต้องการทางโลกของผู้ครองเรือน แต่ก็ให้ผลลบต่อความเข้าใจแก่นแท้แห่งพุทธศาสนา เมื่อชาวพุทธไทยชาวบ้านส่วนใหญ่กล่าวว่า "ทำดีได้ดี" ได้ดี ก็คือ ลาภ ยศ เงินทอง ชื่อเสียง ตำแหน่ง ฐานะ นั่นก็คือทำบุญเหมือนเลี้ยงโชค เพื่อติดยึดในสิ่งจอมปลอมยิ่งกว่าการเป็นนายเหนือสิ่งเหล่านี้ ยิ่งเน้นว่าถ้าทำบุญแล้วจะสุขสบาย "ไม่เป็นเชษฐใจ" ก็ยิ่งมองในมุมกลับว่าผู้เชษฐใจคือผู้ไม่ได้ทำบุญมาก่อน ทำให้มองข้ามกลไกที่บรพองของสังคมในชาติปัจจุบันไปหมด และยอมรับชะตากรรมโดยไม่คิดแก้ไข เพราะคิดว่าเป็นผลที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้เสียแล้ว

อาจมองได้อีกแง่หนึ่งว่าหนังสือสำหรับเด็กหัดอ่าน จะบรรจุเนื้อหาทางปรัชญาที่ซับซ้อนเกินวัยไม่ได้ แต่หากเป็นเช่นนี้ ก็น่าจะคิดตั้งแต่การเลือกหัวข้อเรื่องมาแต่งแล้ว ปัญหาที่มีอยู่ว่าคนไทยเลี้ยงดูอบรมเด็กอย่างไร เลี้ยงให้คิดค้นหาคำตอบด้วยตัวเอง หรือเลี้ยงให้เชื่อคำตอบที่มีอยู่แล้วโดยไม่ต้องซักถามนำคิดว่าการทำเรื่องเล็กซึ่งให้เข้าใจง่าย น่าจะมีใช้สิ่งเหลือวิสัย เพราะหาก

จะเลือกอธิบายว่า สุบินกุมารสนใจในความหมายของทรัพย์สินเกียรติยศ หลังการตายของบิดา ไม่พอใจในความสุจริตเพื่ออันไม่จีรังทางวัตถุ จึงหันไปแสวงหาความสงบทางใจอันลึกซึ้งกว่า ก็น่าจะเป็นเหตุเป็นผลเข้ากับเรื่องได้ และในเวลาเดียวกันก็แสดงแนวคิดปฐพีให้ ศึกษาแก่นแห่งพุทธศาสนาอย่างละเอียดลออต่อไป ลักษณะแนวเรื่องดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติและพุทธศาสนา เช่น เรื่องของพระยสุกุลบุตร หรือในวรรณกรรมชิ้นหลังที่ผูกเรื่องขึ้นแสดงพุทธปรัชญาที่มีอยู่เช่นเรื่อง *กามมิต* หรือ *สิทธิธาระ* เป็นต้น

ผู้เขียนมิได้ตั้งใจวิจารณ์วรรณกรรมเรื่องนี้ เพื่อลบหลู่เจตนานันต์ของผู้ประพันธ์ซึ่งผูกเพียรจนเรื่องขึ้น และมีได้คิดประเมินค่าวรรณกรรมโดยด้วยเหตุผลส่วนตัวหรือค่านิยมต่างยุคสมัย แต่สิ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปก็คือ วรรณกรรมไม่ว่าเรื่องใดย่อมมีบทบาทต่อสังคมในยุคสมัยของตนและสมัยต่อมาไม่มากก็น้อย ยิ่งเป็นวรรณกรรมที่มุ่งปลูกฝังความคิดความเชื่อ ก็ยิ่งต้องพิจารณาถึงบทบาทด้านนี้มากเป็นพิเศษ

เป็นที่ทราบดีว่าในสังคมไทยปัจจุบัน ทิศนะเกี่ยวกับพุทธศาสนาได้เปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก ชาวพุทธส่วนหนึ่งยังมีทัศนะแบบเก่าซึ่งเป็นการมองแบบชั้นเดียวเช่น เชื่อนรก สวรรค์ ยมทูต วิญญาณ กรรมสนอง ฯลฯ ส่วนหนึ่งก็ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงว่าเหลวไหลไร้สาระ อีกส่วนหนึ่งมองว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเพียงเปลือกกระพี้ที่แต่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อแบบผีสาร เทวดาที่มีอยู่เดิม ส่วนแก่นแห่งพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่ซับซ้อนเท่านั้น ในบรรดาชาวพุทธสามกลุ่มนี้ กลุ่มแรกน่าจะอยู่มากที่สุด และส่วนใหญ่คือชาวบ้านโดยทั่วไป ผู้เติบโตมาในสังคมแบบเก่า ตัวอย่างของงานศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของกลุ่มแรกกับกลุ่มที่สามที่กระทำอย่างมีระบบก็คือ "วรรณกรรมพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน พิจารณากรณี : *กฎแห่งกรรม* ของ ท.เลียงพิบูลย์ (ภาค 1)" ของสมเกียรติ วันทะนะ⁽²⁾ ซึ่งมีข้อสรุปว่า แนวคิดของพุทธศาสนาแบบชาวบ้านกับพุทธธรรมมีความแตกต่างกันมาก ทั้งโครงสร้างและเนื้อหา ส่วนเหตุผลที่ว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น คงจะเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องพิจารณากันต่อไป

ในกรณีของเรื่อง *สุบิน* ที่กำลังศึกษาในบทความนี้ เห็นได้ว่าจัดอยู่ในพวกวรรณกรรมพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับความเชื่อของชาวบ้านมากกว่าที่จะแสดงความคิดที่เป็นหัวใจแห่งพุทธศาสนา ผู้เขียนมิได้หมายความว่างานเขียนแสดงความเชื่อแบบชาวบ้านเป็นสิ่งผิดหรือต่ำต้อย เพียงแต่ต้องการทำความเข้าใจเนื้อหาและบทบาทของวรรณกรรมที่เป็นอยู่จริง ๆ ดังกล่าวแล้วว่า ความคิดของวรรณกรรมเรื่องนี้มีความสอดคล้องกับความเชื่อของชาวบ้าน และน่าจะเป็นการย้ำความเชื่อที่มีอยู่แล้วในสังคมให้สืบทอดต่อไป ความเชื่อดังกล่าวถึงจะไม่ได้ทำให้สังคมปั่นป่วนเสื่อมทราม แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพื้นฐานวิจิตรที่ไม่ขึ้นกับเหตุผลและค่านิยมอันลือลอย นอกจากนี้การเน้นบางอย่างที่เป็นส่วนประกอบ โดยเกือบไม่ได้พูดถึงแก่นหรือสาระของพุทธธรรม ก็ทำให้แก่นหรือสาระนั้นเลื่อนไป เช่น การเน้นพิธีกรรมและการสมโภชในการบวชมากกว่าจุดหมายปลายทางของการบวช ซึ่งกล่าวถึงแต่เพียงว่าเพื่อบำเพ็ญบุญและศึกษาธรรม มะโดยมิได้ตั้งปัญหาและให้คำตอบว่าการปฏิบัติดังกล่าวจะให้ผลอะไร นอกจากหวังความสุขสบายใน

ลายคมมากขึ้นในชาติหน้า ความมุ่งหมายว่าจะได้แทนคุณบุญกุศล ซึ่งน่าจะเป็นผลพลอยได้ กลับเป็นผลเด่นอันดับแรกเหล่านี้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามกระแสความคิดในสังคมถึงจะมีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป ก็ย่อมจะมีบางส่วนคงลักษณะเดิมเอาไว้ หากกระแสความคิดเก่าและใหม่ไม่เชื่อมต่อกลมกลืนกัน ก็ย่อมจะก่อผลให้เกิดช่องว่างระหว่างความคิด เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ยึดแนวคิดต่างกัน ระหว่างหัวเก่ากับหัวใหม่ เช่น คนสมัยใหม่ที่มิได้ศึกษาพุทธธรรมและปฏิเสธพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ย่อมจะกล่าวว่าสวรรค์ นรก มีจริงหรือ ชาติหน้ามีจริงหรือเปล่า (ดังมีคำถามอย่างประชิดว่า "ชาติหน้าตอนบ่าย ๆ") ถ้าเป้าหมายของชีวิตคือ ทรัพย์สินเกียรติยศ ก็น่าจะประกอบกันตั้งแต่ชาตินี้ ชีวิตนางสุภาณี ถ้าอยู่ในปัจจุบันก็คงไม่ผินผวนเมื่อสามีตาย เพราะมีเกียรติและทรัพย์สินอยู่ คนสมัยใหม่ที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่มีวิจิตรที่เป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ก็จะไม่รู้สึกคล้อยตามไปกับความหลวมของโครงเรื่อง ซึ่งเป็นแบบนิทาน เช่น นางสุภาณีถูกนำไปลงโทษในนรกโดยไม่ได้ทำบาปอะไรอย่างเด่นชัด นอกจากเป็นเหตุบังเอิญมากกว่า ในตอนนั้น ยมบาลกำลังเสาะหา

ผู้ใด *ใจร้ายกาจ* *ทำบาปมาก* *หน้าหนีในนิกิต*

พิจารณาคำว่า *นิกิต* หรือ *นิจศีล* คือ ศีลที่พึงถือตามปกติ คือศีล 5 ก็ไม่พบว่านางได้ละเมิดศีลข้อใด จะว่านางสวดมนต์ชีวิต นางก็มีได้ประกอบบารมีพรานด้วยตัวเอง เพราะหากนางเป็นพรานอยู่แล้ว ก็คงไม่ต้องเก็บผักหักพินเมื่อตกยาก จะว่าผิดขวางทางกุศลของบุตรชายก็คงไม่ใช่ เพราะพวกยมบาลไม่เชื่อว่านางกล่าวว่ามีลูกชายบวชอยู่ การที่นางได้ไปนรกและกลับคืนมาจึงดูเป็นวิถีทางที่จะแสดงอานิสงส์ของการบวชอย่างตั้งใจมากไปหน่อย และผลประการต่อมาคือนางได้ละมิจจาภิรมย์เห็นบุญ ก็ดูจะไม่สำคัญเท่าที่นางได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสวักดีเงินพระองค์ได้บวชให้สามเณรสุบิน เพราะนั่นคือเรื่องหมายของการค้างานศาสนาโดยสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่มิได้แสดงให้เห็นว่าศาสนาเมื่ออิทธิพลเปลี่ยนแปลงระบบหรือนโยบายของรัฐแต่อย่างไร

ตามเค้าเรื่องนิทานเดิมชาวบ้านในเรื่องส่วนใหญ่ซึ่งถืออาชีพพรานน่าจะมิได้ศรัทธาในศาสนาเท่าใดนัก นางสุภาณีจึงเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญพอ ๆ กับสุบินกุมารหรือมากกว่า ตรงที่ได้ชี้ทางปฏิบัติใหม่แก่ชาวบ้าน แต่คำสั่งเกิดว่าในสมัยเมื่อนำเรื่องนี้มาเรียบเรียงขึ้นเป็นหนังสืออันนั้นเป็นที่คาดหมายว่าชาวบ้านในสังคมของผู้ประพันธ์ได้ยึดแนวปฏิบัติที่นั้นอยู่แล้วโดยปกติ ดังปรากฏว่านางสุภาณีได้กล่าวกับสุบินกุมารถึงพรานผู้บิดาซึ่งประพฤติน่าเหมือนชาวบ้านอื่น ๆ ว่า

พ่อเจ้าเมื่อยัง พุทโธทุกขัง เชื่อถือเมื่อใด
วัดอยู่เพียงใกล้ บ่กรายเข้าไป ไม่เอาใจใส่ ไตรรัตน์พระคุณ
ตรุษสารทสงกรานต์ *หญิงชายชาวบ้าน* *เขาไปทำบุญ*

พ่อเจ้าฉวยออก เข้าป่าตาหลุน ได้มาครุณครุณ เต็มหาบเต็มมือ
สุบินกุมารซึ่งดูเหมือนว่าเป็นเด็กที่มีความคิดอ่านเป็นของตัวเอง แต่เมื่อพิจารณาจากเรื่องนี้แล้ว ก็คือ ตัวแทนของความเชื่อที่มีอยู่แล้วในสังคมนั่นเอง เพราะแต่ไหนแต่ไรมาสังคมไทยมิได้ขัดขวางการบวชเรียนในพุทธศาสนา ช่างยังมีเงื่อนโซ่หลายประการในสังคมที่สนับสนุนการบวชด้วย เช่น การบวชเรียนทำให้มีฐานะทางสังคมสูง เป็นบันไดไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งทั้งทางโลกและทางธรรมเพราะถือว่าเป็นผู้มีคุณความรู้ อย่างไรก็ตามอาจเป็นไปได้ว่าบางครั้งได้มีเหมือนกันที่บ้านกับวัด ซึ่งพึ่งพิงซึ่งกันและกันอยู่เกิดขัดแย้งกัน มีผู้กล่าวถึงความขัดแย้งเช่นนี้ในการศึกษาวรรณกรรมชาวบ้านบ้างเหมือนกัน เช่น บท

(2) สมเกียรติ วันทะนะ, "วรรณกรรมพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน พิจารณากรณี : *กฎแห่งกรรม* ของ ท.เลียงพิบูลย์ (ภาค 1)," *วารสารธรรมศาสตร์*, (ตุลาคม-ธันวาคม, 2520), หน้า 82-101

ความเรื่อง "นิทานตลกเจ้าเส้: การระบายความโศกทางปาก" ศึกษาจาก "นิทานพื้นบ้าน" ของภาคเหนือ" ของสุรสิงห์สรวม ฉิมพะเนาว์⁽³⁾ ซึ่งมีใจความสำคัญว่า ชาวบ้านได้ใช้นิทานตลกแบบศรีธนญชัยเป็นทางออกที่จะระบายความเครียดจากความไม่พอใจผู้มีอำนาจในสังคม ในภาคเหนือผู้ที่ถูกสร้างให้เป็นตัวตลกถูกเยาะเย้ยกลั่นแกล้งในนิทาน มี 3 พวก คือ เจ้าเมือง พระภิกษุ และพวกลัวะ และเรื่องที่ถูกกลั่นแกล้งพระภิกษุนั้นเป็นเรื่องที่นิยมแพร่หลายมากกว่าเรื่องอีก 2 พวก ส่วนใหญ่เรื่องของพระภิกษุจะมีหัวข้อเกี่ยวกับอาหาร เพราะ "โดยทั่ว ๆ ไป ชาวบ้านจะต้องเสียสละอาหารที่ดีที่สุดของตนให้แก่พระ และบางครั้งขนบธรรมเนียมในการทำบุญ อาจจะบังคับจนชาวบ้านรู้สึกอึดอัดเหมือนถูกข่มเหงรังแกได้"⁽⁴⁾ ความรู้สึกอึดอัดดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ทั่วไปไม่เฉพาะแต่ในภาคเหนือ (นำศึกษาว่ามีการสะท้อนออกทางวรรณกรรมในภาคอื่นบ้างหรือไม่) ใน *สุภิม* ส่วนวนนี้ ก็มีข้อความที่เกี่ยวกับอาหารของพระภิกษุเหมือนกัน แต่เป็นทางปกป้องว่าพระภิกษุยังชีวิตอย่างยากไร้ด้วยอาหารอันจำกัด โดยให้นางสุภาคีเมื่อจะดำเนินการบวชเนรมของลูกกล่าวไว้

เจ้าจะไปอยู่วัด ไม่เหมือนคฤหัสถ์ ชัดนักลูกอา
จะกินจะนอน แต่ล้วนเวทนา อันความเสดสา แม้รู้จะเจน
ทายกตักบาตร ติดปลายช้อนปรวด บิได้เต็มเกณฑ์
ฉันแต่มือเช้า ข้าวไม่พอเพล จะบวชเป็นเณร ได้เรียนอะไร
(เสดสา = ล้าปาก)

ที่จริงนางสุภาคีตามเรื่องไม่เคยสนใจเรื่องวัดวาหรือการทำบุญมาก่อน โฉนเลยจะบอกได้ว่า "รู้อะเฮน" ในชีวิตของชาววัด นอกจากที่กล่าวไว้ อาหารบิณฑบาตได้น้อย ก็น่าจะไม่น่าแสมออกไปเพราะสามเณรสุภิมเองได้บอกแม่เมื่อขึ้นมาจากนรกก่อนที่จะได้เปลี่ยนหัตถ์คนเรื่องบาปบุญแก่ชาวบ้านเสียอีกว่า

..... แม่อย่าเที่ยวจุกเก่าก่อน
อาหารและการกิน ทุกสิ่งล้วนอย่างอาวรณ์
ข้าวบาตรลูกโคจร จะแบ่งให้เลี้ยงอาตมา
และเมื่อนางสุภาคีได้บวชเป็นชีและได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสวรรค์ก็

ปรากฏว่า

นางนางสุภาคี	บวชเป็นชีมีวาสนา
ขุนนางท้าวพญา	ก็ชมบุญทุกแห่งหน
โยมมีชื่อน้อยน้อย	อยู่ใช้สอยก็หลายคน
อยู่กับไม้ขัดสน	ค่อยสบายมีเงินทอง

เมื่อคิดถึงคุณลูกชาย นางได้จัดงานฉลองเลี้ยงพระในวัด โดยมีชาวบ้านร่วม อนุโมทนาอาหารมาช่วยกันถวายพระด้วยศรัทธา ดังความตอนหนึ่งว่า

ขันใหญ่ใส่วันสาย	ยกมาถวายตามปรารถนา
ทายกเต็มศรัทธา	เลี้ยงให้ฉันของเหลือเฟือ
เสร็จกิจแล้วทุกองค์	เหล่าโยมสงฆ์กินเป็นเบือ
ข้าวหนมที่ยังเหลือ	ถ่ายใส่มรับล้าดับโอ

(วันสาย = วันเส้น มรับ = สำรับ)

(3) สุรสิงห์สรวม ฉิมพะเนาว์, "นิทานตลกเจ้าเส้ : การระบายความโศกทางปาก" ศึกษาจาก "นิทานพื้นบ้าน" ของภาคเหนือ, *โลกหนังสือ*, (มีนาคม, 2523) หน้า 58-63

(4) เรื่องเดียวกัน, หน้า 61

ความแตกต่างอย่างตรงกันข้ามระหว่างคำพูดของนางสุภาคีเรื่องอาหารบิณฑบาตกับการบรรยายถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาหารเลี้ยงพระในตอนหลัง อาจเนื่องจากสาเหตุบางประการคือ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสุภาคีมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านให้พากันทำบุญมากขึ้น แต่ประเด็นนี้หากคำนึงถึงข้อความที่กล่าวไว้ว่าชาวบ้านได้ทำบุญกันอยู่แล้วไม่น้อย ก็จะไม่ชัดเจนนักถึงแม้จะคิดว่าเป็นการสะท้อนภาพสังคมในสมัยของผู้แต่งโดยไม่ตั้งใจก็ตาม จึงน่าจะคิดว่าความแตกต่างดังกล่าวจะสร้างภาพใดใหม่ในนิทานของผู้อ่าน คำตอบก็คือ ผู้อ่านจะรู้สึก ว่า พระภิกษุยังชีวิตอยู่ด้วยศรัทธาของชาวบ้านโดยไม่ได้เรียกร้องหรือบังคับแต่อย่างใด คำพูดของนางสุภาคีทำให้เห็นว่าพระภิกษุมีความเป็นอยู่อย่างสรวมและมักน้อย ผู้อ่านในฐานะชาวบ้านจึงย่อมรู้สึกชื่นชมที่จะทำบุญ ประกอบกับความเชื่อในอานิสงส์ของการทำบุญนั้นเป็นส่วนเสริมอันแข็งแรงด้วย ผลสองประการนี้จึงเพียงพอที่จะบรรเทาความอึดอัดขัดข้องของชาวบ้าน เมื่อการทำมาหากินฝืดเคืองลงและมีความรู้สึกว่าจะถูกบังคับโดยพระเพณีให้สละอาหารแก่พระภิกษุ ถึงแม้จะมีอยู่บ้างความหวังถึงความสุขในชาติหน้าก็พอจะช่วยชุบชีวิตที่อับเฉาในชาตินี้ให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป

จึงเห็นได้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ น่าจะประพันธ์ขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ทางสังคมอยู่ไม่น้อยเพราะไม่ว่าข้อขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะได้เกิดขึ้นหรือไม่ก็ตามในสมัยที่แต่งเรื่องนี้ขึ้น ก็น่าจะเป็นสิ่งที่ได้ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาแล้ว และอาจมีโอกาสเกิดขึ้นอีกได้ โดยเฉพาะเมื่อชาวบ้านมีความขัดสนทางเศรษฐกิจ การปลูกฝังศรัทธาต่อสถาบันศาสนาในสังคมของชาวบ้านจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยลดข้อขัดแย้งดังกล่าวในสังคมที่แม้จะถือพุทธศาสนานานแล้ว โดยผู้เห็นความจำเป็นนั้นอาจจะไม่ใช่ชาววัดแต่ฝ่ายเดียว ผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญไม่น้อยก็คือชาวบ้านผู้เห็นประโยชน์ของความตั้งมั่นของสถาบันศาสนา และการมีพระภิกษุสืบศาสนาอยู่ในสังคม ทั้งนี้ สิ่งเร้าที่เห็นได้ก็คือศรัทธาต่อการบำเพ็ญบุญว่าจะให้อานิสงส์อันแรงกล้า ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และวรรณกรรมนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะย้ำความเชื่อนั้นให้คงอยู่ต่อไปนั่นเอง การศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้ในที่นี้ ได้กระทำมาพอสังเขปโดยมุ่งพิจารณาความคิดหลักเป็นเบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาและบทบาทของวรรณกรรมนี้

พอสรุปได้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ น่าจะเกิดขึ้นมาด้วยเหตุผลทางสังคม และได้สร้างผลกระทบต่อผู้อ่านโดยเฉพาะในด้านวิถีชีวิต แนวคิด และค่านิยมของชาวบ้านที่ถือพุทธศาสนาสืบเนื่องต่อกันมา